การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร

Developing a Model of Promoting Behavior in Preventing Electronic Cigarette Consumption Among Youth in Bangkok Metropolitan

ปริญญา ดาระสุวรรณ์ วท.ม. (การส่งเสริมสุขภาพและสุขศึกษา) *Parinya Darasuwon M.S. (Health Promotion and Health Education)*
ณัฐกฤตา ศิริโสภณ ศษ.ด. (เทคโนโลยีการศึกษา) *Nutthakritta Sirisopon Ed.D. (Education Technology)*
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ *Faculty Education, Kasetsart University Bang Khen*

Received: October 16, 2024
Revised: May 18, 2025
Accepted: July 24, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ 1) พัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานครด้วยทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนและการรู้เท่าทันสื่อ ร่วมกับการประยุกต์ใช้แนวคิดกระบวนการวางแผนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นฐานในการพัฒนารูปแบบฯ และ 2) ตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีองค์ประกอบของรูปแบบฯ ได้แก่ 1) หลักการและความสำคัญของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) ผู้ใช้รูปแบบ 4) กลุ่มเป้าหมายหลักของรูปแบบ 5) กระบวนการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน 6) ประเมินผลการใช้รูปแบบ และ 7) เงื่อนไขและข้อแนะนำในการใช้รูปแบบ สำหรับการประเมินคุณภาพของรูปแบบอยู่ในระดับดีมาก ดังนั้นควรนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดเจตคติในการไม่ใช้บุหรี่ไฟฟ้า การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้า การรู้เท่าทันสื่อโฆษณาบุหรี่ไฟฟ้ามีความตั้งใจใฝ่พฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าอันนำไปสู่พฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าต่อไป

คำสำคัญ : พฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้า เยาวชน

Abstract

This action research aims to develop and evaluate the quality of a model for promoting behavior in preventing electronic cigarette consumption among youth in Bangkok metropolitan consisted of two stages: 1) the development of a model for promoting behavior in preventing electronic cigarette consumption among youth

Corresponding Author: ปริญญา ดาระสุวรรณ์ *E-mail: parinya.da2020@gmail.com*

in Bangkok metropolitan area, based on the theory of planned behavior and media literacy, combined with the application of the intervention mapping process to guide the model development, and 2) an evaluation of the quality of the model by 7 experts, selected through purposive sampling. Data analysis was conducted using means and standard deviations. The research findings revealed that the model for promoting behavior in preventing electronic cigarette consumption among youth in Bangkok metropolitan comprised 7 components: 1) principles and significance of the model, 2) objectives of the model, 3) users of the model, 4) target group of the model, 5) the process of for promoting behavior in preventing electronic cigarette consumption among youth, 6) evaluation of model implementation, and 7) conditions and recommendations for model use. The model's quality was rated as excellent. Thus, the study recommends applying the developed model to instill attitudes against electronic cigarette consumption, enhance the perceived behavioral control in preventing electronic cigarette consumption, promote media literacy regarding electronic cigarette advertisements, and foster intentions to engage in preventive behaviors, ultimately leading to actual preventing electronic cigarette consumption.

Keywords: Behavior in preventing electronic cigarette consumption, Youth

บทนำ

การใช้บุหรี่ไฟฟ้าเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบอย่างมากต่อระบบสาธารณสุขทั่วโลกในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา สาเหตุสำคัญมาจากอุตสาหกรรมยาสูบที่พยายามขยายกลุ่มลูกค้าใหม่ผ่านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบการใช้งานที่แปลกใหม่ พกพาสะดวก และใช้งานง่าย[1] มีการออกแบบให้ดึงดูดใจด้วยกลิ่นและรสชาติที่มีมากถึง 16,000 รสชาติ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรสชาติที่เด็กและวัยรุ่นชื่นชอบ เช่น รสผลไม้ ขนมหวาน อาหารและเครื่องดื่ม[2] นอกจากนี้ ยังมีการใช้สารแต่งกลิ่นที่ทำให้ผู้บริโภคเข้าใจผิดว่าผลิตภัณฑ์มีคุณประโยชน์ต่อสุขภาพหรือช่วยลดอันตราย ทั้งนี้ อุตสาหกรรมยาสูบยังได้ใช้กลยุทธ์โฆษณาผ่านสื่อออนไลน์และสื่อสังคมโดยเน้นการลดราคาและโปรโมชั่นต่าง ๆ อีกทั้งยังมีการบิดเบือนข้อมูลเกี่ยวกับความอันตรายของบุหรี่ไฟฟ้า เปรียบเทียบบุหรี่ไฟฟ้ากับบุหรี่ธรรมดา และชักจูงว่าสามารถช่วยเลิกบุหรี่ได้ ส่งผลให้บุหรี่ไฟฟ้าได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น[3] โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งประเทศไทยมีอัตราการบุหรี่ไฟฟ้าในนักเรียนที่มีอายุ 13–15 ปี สูงถึงร้อยละ 17 และสูงสุดในประเทศสมาชิกอาเซียน โดยนักเรียนในพื้นที่กรุงเทพมหานครมีพฤติกรรมการสูบบุหรี่ไฟฟ้าสูงถึงร้อยละ 15[4] จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาปัจจัยเสี่ยงต่อการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน ส่วนการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมป้องกันใช้บุหรี่ไฟฟ้ายังมีจำนวนน้อย และยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง[5-8]

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้พัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานครขึ้น ด้วยการนำทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนและการรู้เท่าทันสื่อ[9,10] ร่วมกับการประยุกต์ใช้แนวคิดกระบวนการวางแผนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Intervention Mapping) เป็นฐานในการพัฒนารูปแบบฯ[11] โดยออกแบบตามสภาพปัญหาและบริบท พร้อมทั้งตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นให้มีความเหมาะสม นำไปทดลองใช้จริงและปรับปรุงรูปแบบอันนำไปสู่ความยั่งยืนในการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนต่อไป

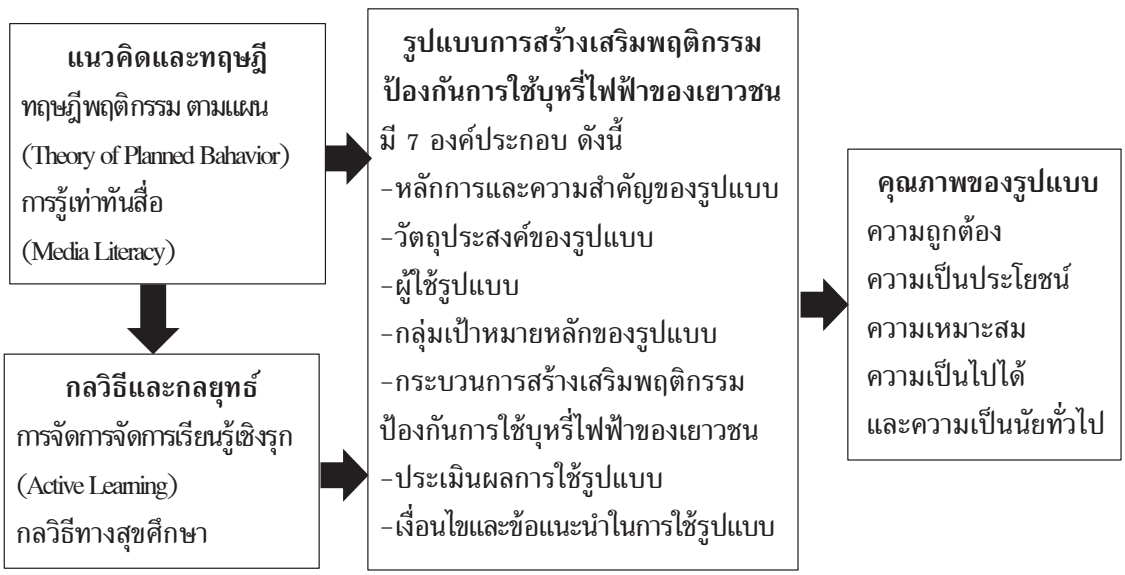
วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการพัฒนารูปแบบและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิตามคุณสมบัติที่กำหนด รวมถึงการทดสอบเบื้องต้นกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ ซึ่งดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนพฤษภาคม–กรกฎาคม พ.ศ.2567

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 คน คัดเลือกแบบเจาะจง ตามคุณสมบัติ ดังนี้ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาผู้เรียนและดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นครูระดับชำนาญการพิเศษที่มีประสบการณ์สอนเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งเสพติด อบายมุข รวมถึงการป้องกันการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพฤติกรรมศาสตร์หรือการส่งเสริมสุขภาพ เป็นอาจารย์ที่สอนวิชาพฤติกรรมศาสตร์หรือ การส่งเสริมสุขภาพในระดับอุดมศึกษา ไม่น้อยกว่า 5 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาเอกหรือมีตำแหน่งทางวิชาการตั้งแต่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป จำนวน 2 คน 3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการควบคุมและป้องกันการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบทุกรูปแบบ เป็นนายแพทย์หรือนักวิชาการสาธารณสุขระดับชำนาญการขึ้นไป มีประสบการณ์การทำงานด้าน

การควบคุมและป้องกันการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบทุกรูปแบบ ไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 1 คน และ 4) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรการเรียนและการสอน เป็นศึกษานิเทศก์หรืออาจารย์ที่สอนวิชาการจัดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรการเรียนและการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นไม่น้อยกว่า 5 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาเอกหรือมีตำแหน่งทางวิชาการตั้งแต่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป จำนวน 2 คน

ขั้นตอนดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 2 ระยะ ได้แก่ **ระยะที่ 1** พัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร ด้วยการนำทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนและการรู้เท่าทันสื่อ[9,10] ร่วมกับการประยุกต์ใช้แนวคิดกระบวนการวางแผนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Intervention mapping) เป็นฐานในการพัฒนารูปแบบฯ[11] ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การประเมินความต้องการหรือวิเคราะห์ปัญหา โดยขั้นตอนนี้เป็นการดำเนินการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน[22] พบว่าปัจจัยเชิงสาเหตุภายในตัวบุคคล ได้แก่ เจตคติในการไม่การใช้บุหรี่ไฟฟ้า (ความเชื่อของนักเรียนต่อการไม่ใช้บุหรี่ไฟฟ้าซึ่งเป็นมาจากการประเมินว่าการไม่ใช้บุหรี่ไฟฟ้ามีผลกระทบต่อสุขภาพ การไม่เป็นที่ยอมรับจากเพื่อน ค่าใช้จ่าย และกฎระเบียบ) การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้า (ความเชื่อของนักเรียนที่มีต่อความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าจากแรงกดดันจากเพื่อน เพื่อนสนิทและรุ่นพี่ อิทธิพลของโฆษณาและส่งเสริมการขายบุหรี่ไฟฟ้าและอยู่ในสถานการณ์เสี่ยงต่อการใช้บุหรี่ไฟฟ้าให้เป็นไปอย่างที่ตั้งใจได้) และการรู้เท่าทันสื่อโฆษณาบุหรี่ไฟฟ้า (ความสามารถของนักเรียนในการเข้าถึงสื่อ การวิเคราะห์สื่อและการประเมินค่าสื่อเพื่อนำมาตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่นำเสนอเกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้า อันนำไปสู่พฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าได้อย่างเหมาะสม) มีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจใฝ่พฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน (การปฏิบัติตนหรือการแสดงออกถึงการป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของนักเรียน ได้แก่ การปฏิเสธการใช้บุหรี่ไฟฟ้าและการหลีกเลี่ยงตัวกระตุ้นให้ใช้บุหรี่ไฟฟ้า) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05[12-16]

2. การออกแบบตารางสัมพันธ์เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ในการเปลี่ยนปัจจัยเชิงสาเหตุ เป็นการนำปัจจัยเชิงสาเหตุฯ เป็นการนำปัจจัยเชิงสาเหตุที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในขั้นตอนที่ 1 มาสร้างตารางสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์กับปัจจัยเชิงสาเหตุเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน ซึ่งวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล คือ ความตั้งใจใฝ่พฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน ประกอบด้วยการปฏิเสธการใช้บุหรี่ไฟฟ้าและการหลีกเลี่ยงตัวกระตุ้นให้ใช้บุหรี่ไฟฟ้า โดยปัจจัยเชิงสาเหตุที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล คือ เจตคติในการไม่ใช้บุหรี่ไฟฟ้า การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้า และการรู้เท่าทันสื่อโฆษณาบุหรี่ไฟฟ้า

3. การกำหนดทฤษฎี กระบวนการ และกลยุทธ์เพื่อออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โดยได้นำแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งเป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการจัดกระบวนการเรียนที่เกิดประโยชน์โดยตรงต่อผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งด้วยการเชื่อมโยงผู้เรียนกับเนื้อหาในองค์ความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง แนวความคิด และทักษะผ่านกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และใช้กระบวนการคิด ค้นคว้า แสวงหาความรู้ไตร่ตรอง สะท้อนความคิด การอภิปราย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน[17] ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ต้องการพัฒนาในขั้นตอนที่ 2

4. การคัดเลือกกระบวนการและกลยุทธ์เพื่อออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งคำนึงถึงบริบทของ

กลุ่มเป้าหมาย โดยการบูรณาการเข้ากับกิจกรรมพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นการจัดการเรียนรู้ และขั้นสรุป

5. การกำหนดแผนงานการดำเนินการ เพื่อให้การดำเนินการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนเป็นรูปธรรมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และสามารถถ่ายทอด สื่อสาร สอดแทรกและเน้นย้ำในรายวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในและนอกหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง

6. การสร้างแผนการประเมินผล เป็นการสร้างแผนการวัดและประเมินผลของการใช้รูปแบบฯ เพื่อใช้ในการทดสอบประสิทธิผลของรูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้น

เมื่อดำเนินการทั้ง 6 ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น จะได้รูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร แล้วนำไปตรวจสอบคุณภาพ โดยผู้ทรงคุณวุฒิในขั้นตอนต่อไป

ระยะที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งดำเนินการโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและประเมินคุณภาพรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานครในมิติต่าง ๆ ได้แก่ ความถูกต้อง (Accuracy) ความเป็นประโยชน์ (Utility) ความเหมาะสม (Appropriateness) ความเป็นไปได้ (Feasibility) และความเป็นนัยทั่วไป (Generalizability) เป็นต้น[18]

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นแบบประเมินคุณภาพของรูปแบบ 5 ด้าน ได้แก่ ความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นนัยทั่วไป[19] ในแต่ละช่องคำถามกำหนดค่าคะแนนความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่เห็นด้วย เห็นด้วยมาก และเห็นด้วยมากที่สุด (1-4 คะแนน ตามลำดับ) และมีคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อนำมาปรับปรุงให้มีความเหมาะสมต่อไป การแปลผลคะแนนมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า จำนวน 4 ระดับ ดังนี้ คุณภาพดีมาก ดี พอใช้ และควรปรับปรุง

การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พบว่า แบบประเมินทั้งหมดมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item objective congruence : IOC) อยู่ระหว่าง 0.75-1 ทดสอบเบื้องต้นกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 20 คน เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ ปรับปรุงรูปแบบให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นก่อนนำไปใช้จริงมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าคอนบราค (Cronbach's alpha coefficient) ภาพรวมเท่ากับ 0.83

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้ 1) ผู้วิจัยจัดทำคำร้องขอถึงคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการพิจารณาร่างรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานครเพื่อตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบฯ 2) ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับผู้ทรงคุณวุฒิ โดยดำเนินการจัดส่งรายละเอียดของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตนเองและทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ 3) ติดตามผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำรูปแบบไปทดสอบเบื้องต้นกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 20 คน เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบเพื่อปรับปรุงรูปแบบให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก่อนนำไปใช้จริง ภายหลังการทดสอบเบื้องต้น ผู้วิจัยได้ดำเนินสนทนากลุ่มร่วมกับผู้ใช้รูปแบบและตัวแทนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 8 คน เพื่อร่วมกันประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้เกณฑ์ของเบสท์[20] ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 3.26-4.00 มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก ค่าเฉลี่ย 2.51-3.25 มีคุณภาพอยู่ในระดับดี ค่าเฉลี่ย 1.76-2.50 มีคุณภาพอยู่ในระดับพอใช้

และค่าเฉลี่ย 1.00–1.75 มีคุณภาพอยู่ในระดับควรปรับปรุง[19]

ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ใช้วิธีการถอดความและตีความในเชิงสาระสำคัญ และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า (Triangulation) เพื่อประเมินความสอดคล้องของข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน

ผลการพัฒนารูปแบบโดยทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน[22]เพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานครด้วยการประยุกต์ใช้กระบวนการวางแผนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Intervention Mapping) ในการจัดทำแผนการพัฒนาพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน[11] สามารถพัฒนารูปแบบได้ ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 : หลักการและความสำคัญของรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน เนื่องจากปัญหาการใช้บุหรี่ไฟฟ้าส่งผลกระทบอย่างมากต่อระบบสาธารณสุขทั่วโลก ซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากอุตสาหกรรมยาสูบพยายามขยายกลุ่มลูกค้าใหม่ผ่านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบการใช้งานที่แปลกใหม่ พกพาสะดวก และใช้งานง่าย มีการออกแบบให้ดึงดูดใจด้วยกลิ่นและรสชาติที่มีมากถึง 16,000 รสชาติ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรสชาติที่เด็กและวัยรุ่นชื่นชอบ เช่น รสผลไม้ ขนมหวาน อาหารและเครื่องดื่ม ส่งผลให้บุหรี่ไฟฟ้าได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น สำหรับประเทศไทยพบเด็กอายุ 13 – 15 ปี ใช้บุหรี่ไฟฟ้าสูงถึงร้อยละ 17 โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพมหานครพบเด็กอายุ 13–15 ปี ใช้บุหรี่ไฟฟ้าสูงร้อยละ 15[4] ซึ่งปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการใช้บุหรี่ไฟฟ้าในกลุ่มเด็กและเยาวชนนั้นเป็นสหปัจจัย เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่การสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้า โดยเฉพาะปัจจัยภายในตัวบุคคลและจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้า การรู้เท่าทันสื่อโฆษณาบุหรี่ไฟฟ้า และเจตคติในการไม่ใช้บุหรี่ไฟฟ้าที่ส่งผลต่อความตั้งใจใฝ่พฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้า ดังนั้น รูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในครั้งนี้ มุ่งการสร้างเสริมปัจจัยภายในตัวบุคคล คือ เจตคติในการไม่ใช้บุหรี่ไฟฟ้า การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมป้องกัน การใช้บุหรี่ไฟฟ้า และการรู้เท่าทันสื่อโฆษณาบุหรี่ไฟฟ้า

องค์ประกอบที่ 2 : วัตถุประสงค์ของรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนที่พัฒนาขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนมีเจตคติในการไม่ใช้บุหรี่ไฟฟ้า มีการรู้เท่าทันสื่อโฆษณาบุหรี่ไฟฟ้า มีการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้า และมีความตั้งใจใฝ่พฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้า

องค์ประกอบที่ 3 : ผู้ใช้รูปแบบ เพื่อให้การนำรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนไปใช้ในในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานในรายวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์) และกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อสร้างเสริมให้ผู้เรียนมีเจตคติในการสร้างเสริมสุขภาพพลานามัยของตนเองและผู้อื่นในการป้องกันและปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลต่อสุขภาพอย่างถูกวิธีและทักษะในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะบุหรี่ไฟฟ้าให้เกิดเป็นรูปธรรม เช่น ผู้สอนรายวิชาศึกษาทั่วไปที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสุขภาพเบื้องต้น ผู้สอนสุขศึกษาและพลศึกษา กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์) และกิจกรรมเสริมหลักสูตร ผู้รับผิดชอบงานอนามัยโรงเรียน แพทย์ พยาบาล นักวิชาการสาธารณสุข และผู้รับผิดชอบงานควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ และนักเรียนแกนนำที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านวิทยากรและการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบที่มีทักษะด้านการสื่อสารและการถ่ายทอด

องค์ประกอบที่ 4 : กลุ่มเป้าหมายหลักของรูปแบบ คือ นักเรียนกลุ่มปกติและกลุ่มเสี่ยงต่อการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบและบุหรี่ไฟฟ้าที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 1 และ 2 กรุงเทพมหานคร

องค์ประกอบที่ 5 : กระบวนการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน รวมเวลา 6 ชั่วโมง ร่วมกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ด้วยเทคนิควิธีการที่ความหลากหลาย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน

ครั้งที่	แผนจัดการเรียนรู้	วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ต้องการพัฒนา	วิธีการ	ทฤษฎี
1	บุหรี่ไฟฟ้า มีสารพิษ เสพติดอันตราย	- วิเคราะห์ผลเสียของการใช้บุหรี่ไฟฟ้าที่มีผลต่อสุขภาพได้อย่างถูกต้อง - สามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับอันตรายและผลกระทบที่เกิดจากการใช้บุหรี่ไฟฟ้า	- วิธีการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน - การเรียนรู้แบบวิเคราะห์วีดีโอ - การเรียนรู้แบบกลุ่ม - สื่อสังคมออนไลน์	- พฤติกรรมตามแผน - การรู้เท่าทันสื่อ - การจัดการเรียนรู้เชิงรุก
2	บุหรี่ไฟฟ้า ฟิน จน ตาย	- วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการใช้บุหรี่ไฟฟ้าที่มีผลต่อการไม่เป็นที่ยอมรับจากเพื่อน ค่าใช้จ่าย และกฎระเบียบ	- การเรียนรู้แบบวิเคราะห์วีดีโอ - เกมทางการศึกษา - สื่อสังคมออนไลน์	- พฤติกรรมตามแผน - การรู้เท่าทันสื่อ
		- สามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับอันตรายและผลกระทบที่เกิดจากการใช้บุหรี่ไฟฟ้า	- การเรียนรู้แบบวิเคราะห์วีดีโอ - เกมทางการศึกษา - สื่อสังคมออนไลน์	- พฤติกรรมตามแผน - การรู้เท่าทันสื่อ - การจัดการเรียนรู้เชิงรุก
3	ไตร่ตรองสักนิดก่อนคิดจะลอง	- สามารถวิเคราะห์สื่อโฆษณาบุหรี่ไฟฟ้าได้	- วิธีการสอนแบบศึกษากรณีศึกษาตัวอย่างหรือกรณีศึกษา - การเรียนรู้แบบกลุ่ม - เกมทางการศึกษา - สื่อสังคมออนไลน์	- การรู้เท่าทันสื่อ - การจัดการเรียนรู้เชิงรุก
4	ไม่หลงเชื่อ ไม่ตกเป็นเหยื่อ	- สามารถประเมินค่าสื่อโฆษณาบุหรี่ไฟฟ้า	- วิธีการสอนแบบศึกษากรณีศึกษาตัวอย่างหรือกรณีศึกษา - การเรียนรู้แบบวิเคราะห์วีดีโอ - การเรียนรู้แบบกลุ่ม - สื่อสังคมออนไลน์	- การรู้เท่าทันสื่อ - การจัดการเรียนรู้เชิงรุก

ตารางที่ 1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน (ต่อ)

ครั้งที่	แผนจัดการเรียนรู้	วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ต้องการพัฒนา	วิธีการ	ทฤษฎี
5	SAY NO Vaping	- อธิบายวิธีการหลีกเลี่ยงตัวกระตุ้นให้การใช้บุหรี่ไฟฟ้า - แสดงความมั่นใจในการจัดการกับปัจจัยที่มีผลต่อการพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้า ได้แก่ การปฏิเสธการใช้บุหรี่ไฟฟ้าและการหลีกเลี่ยงตัวกระตุ้นให้ใช้บุหรี่ไฟฟ้า	- วิธีสอนแบบการแสดงบทบาทสมมติ - การเรียนรู้แบบกลุ่ม - วิธีการสอนแบบกระบวนการคิด - สื่อสังคมออนไลน์	- พฤติกรรมตามแผน - การจัดการเรียนรู้เชิงรุก
6	เป้าหมายมีไว้พุ่งชน	- ตั้งเป้าหมายเพื่อปฏิเสธการใช้บุหรี่ไฟฟ้าและการหลีกเลี่ยงตัวกระตุ้นให้ใช้บุหรี่ไฟฟ้า	- วิธีการสอนแบบกระบวนการคิด - สื่อสังคมออนไลน์	- พฤติกรรมตามแผน - การจัดการเรียนรู้เชิงรุก

องค์ประกอบที่ 6: ประเมินผลโดยการวัดและประเมินผลรูปแบบฯ แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 : การวัดและประเมินผลก่อนดำเนินการ ระยะที่ 2 : การวัดและประเมินผลระหว่างดำเนินการ ผู้ใช้รูปแบบฯ ดำเนินการวัดและประเมินผลระหว่างดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน โดยทำการสังเกตจากความตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและประเมินใบงานในกิจกรรมการเรียนรู้ฯ และระยะที่ 3 : การวัดและประเมินผลหลังดำเนินการ

องค์ประกอบที่ 7: เงื่อนไขและข้อแนะนำในการใช้รูปแบบ ได้แก่ กิจกรรมเน้นกลุ่มเป้าหมายเป็นศูนย์กลาง โดยใช้การกระตุ้นคิดวิเคราะห์ ร่วมแสดงความเห็นและจัดให้เหมาะกับสถานที่และอุปกรณ์ที่สนับสนุนการเรียนรู้ ผู้ใช้รูปแบบควรศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งที่น่าเชื่อถือ เนื่องจากข้อมูลมีการเปลี่ยนแปลงเร็ว โดยเฉพาะข้อมูลที่อาจถูกบิดเบือนจากอุตสาหกรรมยาสูบควรประเมินและปรับปรุงกิจกรรมทุก 5 ปี หรือเมื่อเนื้อหาไม่ทันสมัย พร้อมปรับแผนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ และสถานที่เรียนรู้ควรสะอาด สว่าง อากาศถ่ายเทดี และมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สนับสนุนการเรียน

2. ผลการประเมินคุณภาพรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร

ผลการประเมินคุณภาพรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร ในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 3.65, S.D. = 0.50) โดยผลการประเมินด้านความถูกต้อง (ค่าเฉลี่ย 3.71, S.D. = 0.48) ความเป็นประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 3.57, S.D. = 0.53) ความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 3.71, S.D. = 0.48) ความเป็นไปได้ (ค่าเฉลี่ย 3.71, S.D. = 0.48) และความเป็นนัยทั่วไป (ค่าเฉลี่ย 3.71, S.D. = 0.48) เมื่อพิจารณาคุณภาพ พบว่า ทุกรายการประเมินอยู่ในระดับดีมากเช่นกัน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การประเมินคุณภาพของรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ความถูกต้อง	3.71	0.48	ดีมาก
ความเป็นประโยชน์	3.57	0.53	ดีมาก
ความเหมาะสม	3.71	0.48	ดีมาก
ความเป็นไปได้	3.71	0.48	ดีมาก
ความเป็นนัยทั่วไป	3.71	0.48	ดีมาก
คุณภาพของรูปแบบในภาพรวม	3.65	0.50	ดีมาก
องค์ประกอบที่ 1: หลักการและความสำคัญของรูปแบบ	3.71	0.48	ดีมาก
องค์ประกอบที่ 2: วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	3.71	0.48	ดีมาก
องค์ประกอบที่ 3: ผู้ใช้รูปแบบ	3.71	0.48	ดีมาก
องค์ประกอบที่ 4: กลุ่มเป้าหมายหลักของรูปแบบ	3.71	0.48	ดีมาก
องค์ประกอบที่ 5: กระบวนการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการบริโภคบุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน	3.71	0.48	ดีมาก
องค์ประกอบที่ 6: ประเมินผลการใช้รูปแบบ	3.71	0.48	ดีมาก
องค์ประกอบที่ 7: เงื่อนไขและข้อแนะนำในการใช้รูปแบบ	3.71	0.48	ดีมาก
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 1 “บุหรี่ไฟฟ้ามีสารพิษ เสพติด อันตราย”	3.85	0.37	ดีมาก
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 2 “บุหรี่ไฟฟ้า ฟิน จน ตาย”	3.85	0.37	ดีมาก
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 3 “ไตร่ตรองสักนิด ก่อนคิดจะลอง”	3.85	0.37	ดีมาก
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 4 “ไม่หลงเชื่อ ไม่ตกเป็นเหยื่อ”	3.85	0.37	ดีมาก
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 5 “SAY NO Vaping”	3.85	0.37	ดีมาก
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 6 “เป้าหมายมีไว้พุ่งชน”	3.85	0.37	ดีมาก

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดสอบเบื้องต้นกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 20 คน รวมทั้งการสนทนากลุ่มร่วมกับผู้ใช้รูปแบบและตัวแทนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 8 คน เพื่อร่วมกันประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบเพื่อปรับปรุงรูปแบบให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นก่อนนำไปใช้จริง พบว่า รูปแบบสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง โดยเฉพาะมีคู่มือการใช้รูปแบบที่ชัดเจนง่ายต่อการดำเนินการ การออกแบบมุ่งเน้นให้เกิดความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ สามารถบูรณาการให้เข้ากับวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์) และกิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือกิจกรรมอื่น ๆ ได้ ทั้งนี้ควรมีการปรับปรุงเนื้อหาทุก 5 ปี หรือเมื่อเนื้อหาไม่ทันสมัย พร้อมปรับแผนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ และสถานที่เรียนรู้ควรสะอาด สว่าง อากาศถ่ายเทดี และมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สนับสนุนการเรียน

สรุปและอภิปรายผล

รูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานครที่พัฒนาขึ้น ด้วยการนำทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนและการรู้เท่าทันสื่อ[9,10] ร่วมกับการประยุกต์ใช้แนวคิดกระบวนการวางแผนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นฐานในการพัฒนารูปแบบ[11] โดยออกแบบตามสภาพปัญหาและบริบทของโรงเรียน และออกแบบโครงสร้างแผนกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันภายในของนักเรียน คือ เจตคติในการไม่ใช้บุหรี่ไฟฟ้า การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้า การรู้เท่าทันสื่อโฆษณาบุหรี่ไฟฟ้า และความตั้งใจใฝ่พฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน ซึ่งผลการพัฒนารูปแบบฯ ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการและความสำคัญของรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) ผู้ใช้รูปแบบ 4) กลุ่มเป้าหมายหลักของรูปแบบ 5) กระบวนการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการบริโภคบุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน 6) ประเมินผลการใช้รูปแบบ และ 7) เงื่อนไขและข้อแนะนำในการใช้รูปแบบ ซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น สอดคล้องกับรูปแบบการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่นักวิจัยในประเทศได้พัฒนาขึ้น[20] โดยในรูปแบบนี้ ประกอบไปด้วยแผนการเรียนรู้ทั้งหมด 6 แผนการเรียนรู้ โดยในแต่ละแผนการเรียนรู้ได้บูรณาการสอดคล้องตามทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนและการรู้เท่าทันสื่อ ร่วมกับการเรียนรู้เชิงรุก ด้วยเทคนิควิธีการที่ความหลากหลายซึ่งเป็นวิธีจัดการเรียนสอนที่มุ่งเน้นกระบวนการเรียนที่เกิดประโยชน์โดยตรงต่อผู้เรียน[15,17] โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งด้วยการเชื่อมโยงผู้เรียนกับเนื้อหาในองค์ความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง แนวความคิด และทักษะผ่านกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และใช้กระบวนการคิด ค้นคว้า แสวงหาความรู้ไตร่ตรอง สะท้อน ความคิด การอภิปราย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน[17]

จากการประเมินคุณภาพของรูปแบบฯ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ผลการประเมินคุณภาพในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก เนื่องมาจากรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมุ่งเน้นการสร้างเสริมเจตคติในการไม่ใช้บุหรี่ไฟฟ้า การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้า การรู้เท่าทันสื่อโฆษณาบุหรี่ไฟฟ้าและความตั้งใจใฝ่พฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการบริโภคบุหรี่อิเล็กทรอนิกส์ของเยาวชนที่พัฒนาขึ้นนั้น มีขั้นตอนที่เป็นระบบ มีความถูกต้อง เหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ประโยชน์[18,20] ประกอบกับจากการสนทนากลุ่มพบว่า รูปแบบสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง เนื่องจากการมีคู่มือการใช้รูปแบบที่ชัดเจน ง่ายต่อการดำเนินการ นอกจากนี้ การออกแบบมุ่งเน้นให้เกิดความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ร่วมกับการบูรณาการให้เข้ากับกิจกรรมของโรงเรียนมัธยมศึกษา เช่น การบูรณาการเข้ากับวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์) และกิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่เหมาะสมตามบริบทของโรงเรียน และกระบวนการวางแผนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบเป็นขั้นตอนและเป็นไปตามบริบทและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น[11] ซึ่งได้รับการยอมรับและมีการประยุกต์ใช้กันอย่างแพร่หลายในระดับนานาชาติ ซึ่งล้วนประสบความสำเร็จและสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพได้จริง[7,8]

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ได้รูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนในกรุงเทพมหานครที่มีคุณภาพ จากการตรวจสอบและประเมินคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ แต่ยังไม่มีการทดลองใช้จริง จึงขอเสนอแนะให้ผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องของโรงเรียนมัธยมศึกษา และผู้ที่สนใจนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทในพื้นที่ต่าง ๆ พร้อมทั้งให้มีการศึกษาประสิทธิผลเพื่อนำไปสู่

การปรับปรุงรูปแบบให้มีความเหมาะสม เกิดการบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรม และนำไปสู่ความยั่งยืนในการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

1. World Health Organization. WHO report on the global tobacco epidemic 2021: addressing new and emerging products [internet]. 2021 [cited 2023 Aug 1]; Available from: https://www.who.int/publications/i/item/9789240032095.
2. Krüsemann EJZ, Boesveldt S, de Graaf K, Talhout R. An e-liquid flavor wheel: a shared vocabulary based on systematically reviewing e-liquid flavor classifications in literature. Nicotine Tob Res 2019; 21(10): 1310-9. doi: : 10.1093/ntr/nty101.
3. World Health Organization. WHO report on the global tobacco epidemic, 2023: protect people from tobacco smoke [internet]. 2023. [cited 2023 Sep 30]; Available from: https://www.who.int/publications/i/item/9789240077164.
4. Department of Disease Control Ministry of Public Health Thailand, World Health Organization, Mahidol university and US Centers for Disease Control and Prevention. 2022 Global Youth Tobacco Survey (GYTS) Thailand [internet]. 2021 [cited 2023 Sep 1]; Available from: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/ncds/ncd-surveillance/data-reporting/thailand/thailand_gyts_-2022_fs_508.pdf?sfvrsn=444c170f_1.
5. Doherty J, Davison J, McLaughlin M, Giles M, Dunwoody L, McDowell C, et al. Prevalence, knowledge and factors associated with e-cigarette use among parents of secondary school children. Public Health Pract (Oxf) 2022; 4: 100334. doi: 10.1016/j.puhip.2022.100334.
6. Dai HD, Ratnapradipa K, Michaud TL, King KM, Guenzel N, Tamrakar N, et al. Vaping media literacy, harm perception, and susceptibility of e-cigarette use among youth. Am J Prev Med 2022; 63(5): 852-60. doi: 10.1016/j.amepre.2022.05.012.
7. Simpson EEA, Davison J, Doherty J, Dunwoody L, McDowell C, McLaughlin M, et al. Employing the theory of planned behaviour to design an e-cigarette education resource for use in secondary schools. BMC Public Health 2022; 22(276): 1-22. doi: 10.1186/s12889-022-12674-3.
8. Hershberger A, Connors M, Um M, Cyders MA. The theory of planned behavior and e-cig use: impulsive personality, e-cig attitudes, and e-cig use. Int J Ment Health Addict 2018; 16(2): 366 - 76. doi: 10.1007/s11469-017-9783-6.
9. Ajzen I, Fishbein M. The influence of attitudes on behavior [Internet]. 2005 [cited 2023 Sep 19]. Available from: https://psycnet.apa.org/record/2005-04648-005.
10. Nutbeam D, Muscat DM. Health promotion glossary. Health Promot Int 2021; 36(6): 1578 - 98. doi: 10.1093/heapro/daaa157.
11. Eldredge LKB, Markham CM, Ruiter RAC, Fernández ME, Kok G, Parcel GS. Planning health promotion program: an intervention mapping approach. 4th edn. San Francisco, CA: Jossey-Bass; 2006.
12. Ickes MJ, Zidzik O, Vanderford NL. Engaging rural high school youth in e-cigarette prevention and advocacy. J Interprof Health Promot 2021; 3(2): 3. PMID: 35814171.

13. Scheinfeld E, Crook B, Perry CL. Understanding young adults' e-cigarette use through the theory of planned behavior. Health Behav Policy Rev 2019; 6(2): 115-27. doi: 10.14485/hbpr.6.2.1.
14. Aljaberi FKD, Yao-Jr JJ. Predicting electronic cigarette use among adults in the Philippines. ACHSM 2021; 16(3): 243-8. doi:10.24083/apjhm.v16i3.847.
15. Kelder SH, Mantey DS, Dusen DV, Case K, Haas A, Springer AE. A middle school program to prevent e-cigarette use: a pilot study of "CATCH My Breath". Public Health Rep 2020; 135(2): 220 - 9. doi: 10.1177/0033354919900887.
16. Kim S, Lee H, Lee JJ, Hong HC, Lim S, Kim J. Psychometric properties of the Korean version of the smoking media literacy scale for adolescents. Front Public Health 2021; 9: 675662. doi: 10.3389/fpubh.2021.675662.
17. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน; 2562.
18. Bledsoe KL, Graham JA. The use of multiple evaluation approaches in program evaluation. American Journal of Evaluation 2005; 26(3): 302-19. doi: https://doi.org/10.1177/1098214005278749.
19. เอมอัชฌา วัฒนบุรานนท์. การวิจัยพัฒนาโมเดลเลิฟเพื่อสร้างเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์: ชุดโครงการวิจัยสำหรับนิสิตระดับอุดมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โอเอสพริ้นติ้งเฮ้าส์; 2561.
20. Best JW. Research in education. 3rd ed. New Jersey: Prentice Hall; 1977.
21. Bandura A, National Inst of Mental Health. Social foundations of thought and action: a social cognitive theory. New York: Prentice-Hall; 1986.
22. ปริญญา ดาระสุวรรณ์, ณัฐกฤตา ศิริโสภณ. ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมป้องกันการบริโภคบุหรี่อิเล็กทรอนิกส์ของเยาวชน : การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ. วารสารสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดขอนแก่น 2567; 37 (2): 101-9.